Mia Holmberg 1885 - 1984

Statardottern Mia berättar om livet med familjen Dickson

nedtecknat av Birgitta Renström Linde

Två skotska bröder, James och Robert Dickson kom till Göteborg i början av 1800-talet och gjorde sig en förmögenhet genom att driva en expanderande affärsverksamhet kring skogen och järnet. Släkten Dickson kom att utökas och förgrenas liksom verksamheterna och förmögenheten.

Mitt första besök hos Mia

Det var en ljum solig sensommardag i slutet av 1960-talet då jag första gången besökte Mia. Hon hette egentligen Maria, var änka sedan några år och min sambos mormor. Mia bodde ensam i en liten lägenhet på ett rum och kök i stadsdelen Kallebäck i Göteborg. Vi hade bara träffats tidigare hos mina blivande svärföräldrar och hon hade då låtit mig förstå att hon skulle uppskatta att få besök. Då min egen gamla farmor Olga uppe i Värmland också var änka kände jag till hur glad en äldre ensamstående kvinna kunde bli över att få ett besök. Mia hade också nämnt att hon var uppvuxen på landet men bott hela sitt vuxna liv i storstaden. Hon verkade ha stor livserfarenhet vilket gjorde att jag blev nyfiken på att lära känna henne. Hon hade bett mig komma på eftermiddagen då hon var upptagen med trappstädning under morgonen.

En svag doft av såpa gjorde mig sällskap när jag gick uppför de skinande rena trapporna till tredje och översta våningen där jag ringde på hennes dörr. Strax stod hon framför mig, rakryggad med ett välkomnande leende på läpparna. Det gråa håret var uppsatt och hon var prydligt och gammaldags klädd i en vadlång, småblommig klänning med knappar och vit spetskrage. Efter att ha bytt några ord i den lilla hallen bad hon mig stiga in i rummet för att se hur hon bodde. Det var tydligt att Mia var nöjd med sin bostad.

I det stora fönstret som dominerade ena kortväggen letade sig solen in mellan persiennernas springor. Blomkrukorna på den marmorerade fönsterbrädan och de vackert uppsatta gardinerna gav genast ett ombonat intryck. Bredvid fönstret stod en altandörr halvt på glänt. En liten utemöbel och frodiga blomsterlådor skymtade fram. Mia sköt upp dörren på vid gavel för att visa mig blommorna och utsikten från sin balkong.

Mot ena långväggen stor en rejäl bäddsoffa. Mia förklarade att hon varje kväll fick fälla upp ryggstödet och bädda soffan inför natten. Framför soffan tronade ett litet runt pelarbord täckt av en vit knypplad duk och på den en vas med blommor. Runt bordet fanns ett par inbjudande fåtöljer och en amerikansk gungstol täckt av en broderad vepa i orange och grönt.

Mot rummets andra kortsida reste sig en stor ekskänk dekorerad med utskurna eklöv. Den hade en överdel bestående av en spegel, omgärdad av två höga skåp, där glasdörrarna var täckta med guldglänsande sidengardiner.

- Jag såg allt till att sätta något för de där fönstren. Axel förvarade starka drycker där. Sidentyget fick jag av gamla fru Dickson på Nygatan 17½. Jag arbetade för den familjen som ung, sa hon med stolthet i rösten.

När jag tjugoett år gammal stod där med Mia i hennes lilla lägenhet och beskådade den enorma gamla möbeln den där eftermiddagen i slutet av 1960-talet, var jag ganska obekant med staden och dess historia. Med min tid fylld av arbete, studier och studentliv var mina tankar för det mesta vigda åt nuet eller framtiden. Därför sa mig varken adressen eller namnet Dickson ingenting i det ögonblicket. Det jag ändå förstod, av Mias tonfall och med den iver som hon talade om det guldskimrande sidentyget, var att det måste ha varit något mycket speciellt att ta emot en gåva från denna fru.

Hon visade därefter in mig i ett mycket litet blåmålat kök där hon trängt in en träsoffa, ett bord och två köksstolar i ett hörn.

Bordet var redan dukat med två blommiga koppar, silverskedar, sockerskål och gräddkanna i glas.

- Här är lite trångt, men det är ljust och fint och en har utsikt, sa Mia innan hon bad mig sitta ner då kaffet var på gång.

På diskbänken låg en nybakad sockerkaka upplagd på ett fat.

Innan jag hann blinka hade Mia klivit upp på en stol för att hämta ner ett par assietter till kakan. Väl nere tog hon fram en burk med äppelmos och en bytta med färdigvispad grädde ur kylskåpet. Hon skar upp två rejäla bitar av sockerkakan och lade dem på assietterna, tog en klick grädde på varje och toppade med äppelmos.

Det visade sig bli den godaste kaka jag smakat och då jag berömde det marängliknande övre skiktet och fluffigheten förklarade Mia att hon aldrig använde elvisp.

- Det blir mycket bättre utan, sa hon. Sedan handlar jag nästan allt i Saluhallen i stan där de har prima varor och stora fina ägg. Det har jag alltid gjort på lördagarna.

Då jag undrade om det inte var lite långt från Kallebäck och dit, svarade hon:

- Nej då, nu förtiden är det så lätt att ta sig in i stan med bussen. En är ju så van vid att bära hem varor. När barnen var små och vi bodde på Storkgatan i Olskroken fick jag dra hem skörden av potatis och grönsaker i en kärra ända från kolonin i Toltorpsdalen. Det blev sedan en vana att gå till Grönsakstorget och Saluhallen även sedan vi flyttat till en våning på Bergslagernas Järnvägsstation. Jag kände alla de där handlarna i Saluhallen och där hade de sådant en behövde.

- Bodde ni kvar där under alla åren innan ni flyttade hit, frågade jag.
- Nej då, under senare år bodde vi på sjätte och översta våningen på Sten Sturegatan 2, alldeles vid Heden och då låg Saluhallen nära till. Fast på Sten Sturegatan var det många trappor att gå upp och ner i speciellt när en skulle tvätta i källaren och hänga tvätt på vinden, sa Mia. Här i Kallebäck är det så bekvämt, förklarade hon. Bara några våningar ner och så går det att hänga tvätten och stryka därnere i källaren.

Jag var förundrad över hennes förnöjsamhet trots att hon inte ens hade vare sig hiss eller sovrum. Dessutom att hon verkade klara av att trappstäda, baka och handla. Det hon gjorde kanske inte var särskilt märkvärdigt, men Mia hade fyllt 85 år och jag var så ung. Hon verkade frisk och aktiv på många vis, följde med i nyheterna på TV och kunde till och med diskutera resultaten på friidrottstävlingar och fotbollsmatcher.

När jag senare kom att träffa Mia i andra sammanhang var hon alltid vänlig och prydlig till sitt yttre. Hon var stillsam och ganska tystlåten och en naturlig värdighet vilade över hennes person. När vi samlades i släkten hände det att hon nämnde personer, händelser eller företeelser från sitt eget långa liv.

Vid enstaka tillfällen när vi kom i enrum beskrev hon speciella episoder i sitt liv, men den enda gången som jag själv fick ta del av en mer sammanhängande berättelse var just den här första gången, när det bara var Mia och jag vid köksbordet. Hon hade många för sin tid unika minnen, men beskrev dem ändå på ett självklart och okonstlat sätt. En annan tid. men också en annan värld trädde fram, sådant som jag tidigare bara stött på i litteraturen. Ni kommer nu få läsa det Mia själv berättar så som jag uppfattade det.

Mias berättar om sin barndom

Mina föräldrar hette Lovisa och Alfred Johansson. Mor hette Persdotter innan och hon var från Älgarås i Hova socken, medan min far var född på Fimmerstad gods där även hans far var statare. Godset ägdes på den tiden av godsherren och grosshandlaren Robert Dickson, son till en av de två bröderna som i början av 1800-talet kom till Göteborg från Skottland och blev framgångsrika affärsmän.

Robert Dickson 1819–1903

Robert Dickson, gift med Emelie Quenzel, hade gjort sig en förmögenhet på en vågad investering under Krimkriget på 1850-talet. Genom sin kontakt med bankiren Rothschild, som hade en egen telegraf-förbindelse, fick han reda på hur det gick i kriget före alla andra och kunde dra nytta av det. För dom där pengarna köpte han Fimmerstad. Då var han en av de rikaste i landet.

Emelie Quenzel 1842-1920

Robert och Emelie bodde annars i Göteborg men tillbringade somrarna på Fimmerstad. Två söner och två döttrar hade de. En av sönerna, Emil Dickson, skötte godset åt sin far på den här tiden, men flyttade i slutet av 1800-talet till godset Sparreholm i Sörmland när han gifte sig med Anna Lewenhaupt. Denne Emil blev senare kammarherre på kungliga slottet.

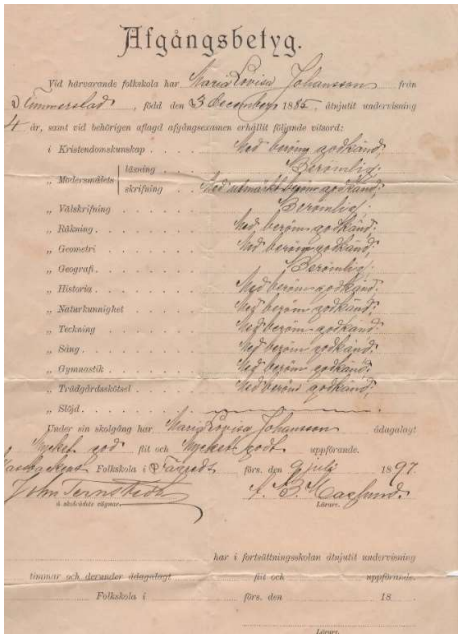
Afgångsbetyg.

Vid härvarande folkskola har Maria Lovisa Johansson från Fimmerstad, född den 3 December 1885 åtnjutit undervisning 4 år, samt vid behörigen afhållit afgångsexamen erhållit följande vitsord:

i Kristendomskunskap	Ett berömligt godkänd
„ Modersmålets läsning	Berömligt
„ Modersmålets skrifning	Ett utmärkt berömligt godkänd
„ Valskrifning	Berömligt
„ Räkning	Ett berömligt godkänd
„ Geometri	Ett berömligt godkänd
„ Geografi	Berömligt
„ Historia	Ett berömligt godkänd
„ Naturkunnighet	Ett berömligt godkänd
„ Teckning	Ett berömligt godkänd
„ Sång	Ett berömligt godkänd
„ Gymnastik	Ett berömligt godkänd
„ Trädgårdsskötsel	Ett berömligt godkänd
„ Slöjd	

Under sin skolgång har Maria Lovisa Johansson dagalagt: Mycket god fit och Mycket god uppförande.

Vadsbyholm Folkskola i Vadsbyholm, förs. den 9 juli 1897.

John Sundbeck
A. skolrätts ordf.

A. E. Lagerlund
Lärare.

..... har i fortsättningsskolan åtnjutit undervisning timmar och derunder dagalagt ..... fit och ..... uppförande.

..... Folkskola i ..... förs. den ..... 18 .....

..... Lärare.

Mina föräldrar hade blivit kvar i statarlängan på Fimmerstad sedan de gift sig den 4 oktober 1882. Där föddes jag år 1885, men också fyra av mina syskon. Nog var jag en statarunge alltid.

När jag var sju år började jag i skolan. Det var Dicksons som ägde skolan vi gick i och de skänkte pengar till den, men det var ju allmän skolplikt. Jag minns fröken Borgenstjärna, som vi hade i småskolan. Hon sjöng bra och lärde bra. Sedan gick jag fyra år i Vassbackens folkskola som låg vid slussbron över Göta kanal. Då hade vi läraren Anders Bernhard Haglund, som var från Göteborg. Han var också en bra lärare. Det var roligt att gå i skolan och få lära sig att skriva, läsa och räkna, så det gick bra för mig. När jag gick ur skolan det år jag skulle bli tolv år fick jag bra betyg. Det har jag sparat och det ligger därute i skänken någonstans.

Det kom en grosshandlare från Stockholm som tog över Fimmerstad det år jag slutade skolan. Då fick vår familj flytta till ett eget torp på Tällåsen och min far bli rättare. Vi var då fem barn i familjen. Min bror Sigfrid var två år äldre än mig, men jag var äldsta dottern i syskonskaran. Edvin, som föddes tre år efter mig, reste senare till Amerika, tror det var 1907, då han var nitton år, så vi har aldrig setts sedan dess. Han dog i första världskriget. Johan Valdemar var tio år yngre än mig och Elin, min syster, var tolv år yngre. Elin bor nu i Kil i Värmland och vi träffas så ofta vi kan nu. Men nu var det ju min barndom du ville att jag berättade om.

Sedan vi kommit till torpet i Tällåsen föddes Ella år 1901 och min yngste bror Bertil 1905. Han äger en möbelaffär i Töreboda numera. Sju syskon var vi i alla fall till slut i det lilla torpet. Fast jag var ju bara hemma mycket sällan. Det var under sommaren jag var hemma lite längre.

Till Stockholm och von Essens

Fägre kyrka

Det år jag skulle bli femton lämnade jag dem därhemma. Det var sommaren år 1900, samma år som jag blev konfirmerad i Fägre kyrka. Det var så att min faster i Fägre, som var väl bekant med Dicksons, hade fått ett brev från dem där de förklarade att deras dotter Emmy i Stockholm, gift med friherre Hans von Essen, just fött sitt tredje barn och nu var i stort behov av en pålitlig barnjungfru.

Då kom min faster att tänka på mig. Jag hade skött mig i skolan, var konfirmerad och van att hjälpa till hemma att ta hand om mina yngre syskon, så de ville allt att jag skulle komma.

Så blev det att jag som aldrig åkt tåg förut fick kliva på ångtåget i Töreboda och resa alldeles själv till den stora staden i sällskap med en liten koffert där jag packat ner en tröja och några väl strukna nattkläder. Min mor hade också skickat med några smörgåsar och en påse med skorpor som färdkost åt mig.

Det var många passagerare som trängdes och luften blev kvalmig inne i tåget. Därför öppnade de fönstren, men då blev det dragigt. Detta ledde till att jag började att frysa och kände då att tröjan skulle komma väl till pass. När jag packade upp min tröja ur kofferten passade jag på att ta fram min skorppåse. Jag placerade påsen i knät och öppnade den, men hann inte mer förrän tåget ryckte till så häftigt att skorppåsen ramlade ner på golvet och skorporna i påsen föll ner och spreds ut över golvet. Tåget hade stannat vid en station och inte hade jag varit beredd på att inbromsningen skulle bli så häftig. Det blev bara småbitar kvar lite överallt, på sätet och på golvet. Jag hann inte plocka upp dem innan folk, som reste sig för att lämna tåget, trampat på dem. När tåget for vidare var det bara en skorpa kvar som jag kunde sätta tänderna i. Det såg skräpigt ut förstås. När konduktören kom och bevittnade eländet runt mig där jag satt och knaprade på skorpan ville han slänga av mig från tåget i Hallsberg, som var nästa station.

Jag blev väldigt rädd. Det var ju farligt för mig som bara var fjorton år gammal att vara där ensam, för jag kände ju ingen och hade ingenstans att ta vägen. Tänk när det blev kväll och mörkt. Det var skrämmande, men som tur var fanns en äldre herre bland passagerarna som sett mitt bleka ansikte. Han kom till min räddning och övertalade konduktören att låta mig vara kvar på tåget. Det var en hemsk upplevelse det där.

Men jag lämnade händelsen bakom mig, åtminstone för stunden då det fanns så mycket annat att tänka på, för snart tuffade tåget in på Centralen i Stockholm. Där skulle en helt annan värld möta mig och redan när jag steg av blev jag förstummad av alla intryck. Jag neg djupt för von Essens kokerska som hälsade mig välkommen på perrongen. Hon ledde mig genom den väldiga byggnaden. Vi klev upp i en hästdroska som tog oss genom huvudstaden med dess pampiga byggnader och breda gator, där det myllrade av folk, kärror, droskor och spårvagnar, ända fram till von Essens bostad på Strandvägen mitt för Djurgårdsbron. Någon stad hade jag aldrig varit i förut och så hamnade jag i denna magnifika huvudstad.

En kort tid till därefter flyttade von Essens till huset på andra sidan gatan. De fick en fin våning högst upp i byggnaden. Aldrig hade jag sett så mycket rikedom.

Emmy von Essen med barnen

Min uppgift hos Essens var att ta hand om barnen Sven, Rune och Märta. Märta var i späd ålder när jag kom. Rune var tre år och då jag delade rum med honom hölls jag vaken för han behövde gå på pottan på natten. På dagarna gjorde jag mycket tillsammans med barnen. Varje dag tog jag med dem till Skansen för att titta på djuren och vintertid hände det att jag åkte skridskor med dem på Nybroviken. Barnens far Hans von Essen var ryttmästare vid Livgardet och hade en kalfaktor men ingen betjänt. Han var mycket stilig i sin uniform.

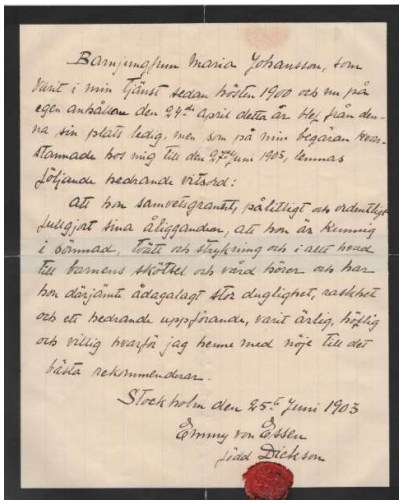

Barnjungfrun Maria Johansson, som varit i min tjänst redan hösten 1900 och nu på egen anhållan den 27:de April detta år blev från denna sin plats ledig, men som på min begäran kvarstannade hos mig till den 27:de Juni 1903, lemnas följande bedrande vitsord:

att hon samvetsgrannt, pålitligt och ordentligt fullgjort sina åligganden, att hon är kunnig i sömnad, tvätt och stärkning och i allt hvad till barnens skötsel och vård hörer och har hon därjämte ådagalagt stor duglighet, redbarhet och ett bedrande uppförande, varit ärlig, höflig och villig hvarför jag henne med nöje till det bästa rekommenderar.

Stockholm den 25:de Juni 1903

Emmy von Essen
född Dickson

På somrarna reste jag hem till Fägre och var min mor behjälplig med de små i hushållet på Tällåsen.

Jag var där i Stockholm i flera år och det var en bra tid. Men barnen blev större och när Emmy Dicksons bror Robert Dickson och norska svägerska, Helen, nere i Lund, hörde av sig och behövde hjälp med sitt nyfödda barn, rekommenderade Emmy mig. Då hade jag varit hos dem i nära tre år.

Till Lund

Så kom det sig att jag fick resa till Lund. Sonen till gamle Robert Dickson hette också Robert Dickson. Han studerade nere i Lund och hade gift sig med Helen Paar Anker från Oslo. Tror det var redan 18 mars 1903. Helen hade en syster som gifte sig med en Keiller på Särö. James Keiller var ju den som kung Gustav V for till på somrarna. Så visst hörde jag talas om deras besök därute på Särö, där de umgicks med självaste kungen.

Helen Dickson f Paar Anker 1880–1911

Redan 15 januari år 1904, året efter bröllopet föddes Helens och Roberts lille son James Conrad Robert. Jag var hos dem en kort tid i Lund fram till att de flyttade till Göteborg och Överås. Det var 1905. Överås hade länge funnits i familjen Dicksons ägo och detta år såg kusinen Beatrice Dickson till att Robert tog över egendomen så att den stannade kvar hos Dicksons.

James Robert Dickson 1878–1945

I Göteborg och Överås

James Conrad Robert 1904–1938

Jag kom till i Göteborg där jag aldrig hade varit förut. Överås var verkligen en ståtlig byggnad och omgivningarna var mycket vackra. Den parkliknande trädgården sköttes under överinseende av en trädgårdsmästare och den var fylld av sällsynta träd. De hade också många odlingar och ett växthus. Jag sov i stora huset nära barnkammaren, så jag kunde sköta barnen, för det kom fler barn när vi bott ett tag på Överås. Det var i april 1906 parets andra son Peter föddes.

Peter Anker Dickson 1906–1956 och modern

Pojkarnas mor, Helen Dickson, var mycket stilig. Hon skulle kallas hennes nåd. Hennes nåd fru Dickson skulle man säga. Hon hade så fina sidenklänningar. När barnen skulle visas upp fick jag klä upp dem och lägga dem på en sammetskudde. Frun ammade sina barn och även vid nattmålet gällde det att jag höll mig vaken. Då började jag med att hämta vatten och gå upp på övervåningen och ställa glaset på fruns sängbord. Därefter gå ner och sköta barnet, bära upp den lille på en sammetskudde och sedan gå ner och öppna fönstret i barnkammaren. Därefter fick jag gå upp till fruns rum och vända barnet till andra bröstet. Sedan gå ner igen och stänga fönstret i barnkammaren för att därefter gå upp igen och ta med barnet ner och sköta det och lägga det att sova.

Barnens far, Robert Dickson hade en segelbåt som hette Argus. Jag minns speciellt den gången vi seglade med den från Malmö till Oslo. Det blåste så hårt att den gick sönder, mellan Falkenberg och Varberg. Bogsprötet och masten gick av. Jag satt på däck och blev genomvåt, men mådde bra, bara jag satt stilla och såg ut över havet. Det blåste väldigt mycket. Ett enormt oväder.

De hade kapten och styrman och väldigt fina hytter på båten. Det fanns en stor salong med ett svängbord där maten dukades upp. En gång när en kraftig vind tog tag i båten, for det ner alltihop. Soppan skvätte omkring och en del hamnade på gästerna. Det var inte lätt när de skulle servera på däcket och det gick så där hemska vågor. Den gången fick vi stiga av i Marstrand barnen och jag och ta oss tillbaka till Överås med hästdroska.

Jo, vi var allt till Marstrand med båten vid andra tillfällen också. Minns en gång när kung Oskar II kom med den kungliga jakten Drott och lade till vid ön. Det var festligt värre då.

Den nye betjänten på Överås

Överås O.A. Mankell 1884

På Överås träffade jag i alla fall min gubbe, Axel Holmberg. Han var ett år äldre än mig och hade vuxit upp i en statarbostad vid slottet Sparreholm i Sörmland. Dit hade ju Emil Dickson uppe i Fimmerstad, där jag kom ifrån, flyttat när han gift sig med Anna Lewenhaupt. Både Sparres och Lewenhaupts var ju adliga, men inte särskilt rika. Det var därför ett gott parti för dem att gifta sig med en Dickson. Visserligen var de inte adliga men de hade pengar. Emil Dickson på Sparreholm blev ju senare kammarherre på kungliga slottet och han fick också en adelstitel.

Axels pappa hade varit kusk på Sparreholm och hans farfar hade varit klockare i Blacksta församling. Axel berättade hur hans far, Konrad, ställde med hästarna i stallet, men alltid hade ett stiligt livré och hög hatt när han for fram med ekipagen. Då skulle de ha livré. Det skulle vara brunt på morgonen och blått på kvällen. Axel hade fått börja som betjänt där på Sparreholm.

Jag minns första gången jag såg Axel. Flera i personalen hade samlats för att se den nye betjänten komma. Vi var alla nyfikna och visste att han kom direkt från Erik Piper på Sövdeborgs slott i Skåne, där han varit betjänt en tid.

Vi stod där alla i spänd förväntan och kikade ut genom fönstret. Trots att jag varit i Lund i Skåne hade jag inte träffat honom förut. Han kom med häst och vagn, klädd i blå livré. När han klivit ner och stod där utanför var alla överens om att han var mycket stilig. Pigorna var alldeles till sig. Han blev allt **min** gubbe han. Vi hade mycket gemensamt Axel och jag. Båda hade vi tjänstgjort för Dickson och vuxit upp som anställda bland fint folk. Axel, vid ett slott med greve och jag som statarunge på ett gods. Nu hade vi båda hamnat hos den rika släkten Dickson på Överås. Där var mycket fint och de tycktes ha allt.

Axel och Mia Holmberg

De hade flera hästar i stallet som låg längre bort, vid skolan. De ägde också bil.

Jag minns när vi skulle hämta Peter och James mamma vid stationen, efter att hon varit och besökt sina föräldrar i Norge. Då fick chauffören plötsligt stopp och vi blev stående på vägen och det var omöjligt att få i gång bilen igen. Då kommenderades vi alla att kliva ur och de måste skicka bud efter häst och vagn för resten av färden.

Vi for också med båten Argus till Norge med barnen för att hälsa på fru Dicksons föräldrar. Vi var där i Kristiania många gånger och de lade till vid Malmön utanför Oslo.

Det var ju alldeles efter unionsupplösningen och jag minns hur norrmän seglade runt båten och skrek. ”Djävle svensker, djävle svensker åt oss.” Ett minne var att vi fick dåligt med mat under vårt besök i Norge. Vi var också på utflykt till Holmenkollen med barnen och besökte hennes föräldrar förstås.

Jag var inte ensam på Överås precis. Vi var nio anställda i personalen. Det fanns en annan barnsköterska som var äldre och hon kallades Stor Mia, jag kallades Lill Mia. Sedan hade de kokerska, en köksa och två husor, Ida Bergman och hennes syster minns jag, en trädgårdsmästare, en kusk och en betjänt. Axel var ju betjänt. Han gick alltid i livré och putsade silvret, dukade, serverade och kom med breven på en bricka. Då fick han vördsamt fråga om hennes nåd kunde ta emot brevet.

Axel var upplärd redan på Sparreholm där hans far varit kusk och var senast betjänt hos Pipers, på Sövdeborgs slott i Skåne. Han hade ofta varit med och arbetat på de stora middagarna och fått lära sig hur allt skulle gå till, att servera på vänster sida och duka av på höger. Hos Pipers glömde han en gång bort sig och överlämnade post direkt i grevinnans hand. Då fick Axel en skarp tillrättavisning och han blev tvungen att lämna salongen för att komma åter och överlämna posten lagd på silverbricka.

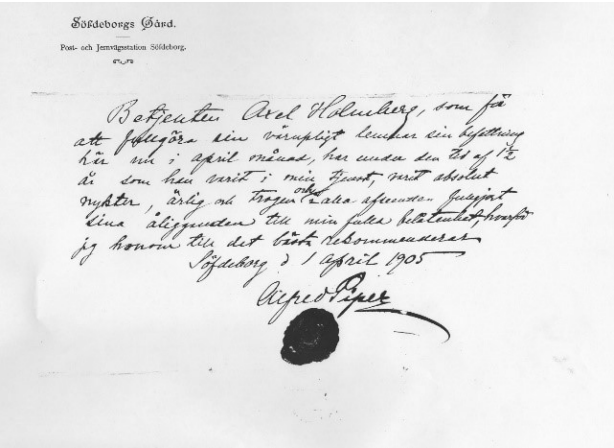
Söfdeborgs Gård.

Post- och Jernvägsstation Söfdeborg.

Betjänten Axel Holmberg, som på att fullgöra sin värnplikt lemnar sin befattning här nu i april månad, har under den tid af 12 år som han varit i min tjenst, varit absolut nyktter, ärlig och trogen samt alltid uppvisat flitens åligganden till min fulla tillfredsställelse, hvarför jag honom till det bästa rekommenderar.

Söfdeborg d. 1 April 1905

Alfred Piper

Robert och Helen på Överås hade ett livligt umgänge med människor och bjöd ofta hem släkt och vänner. På tillställningar bar de mycket vackra kläder. De bytte om till middagen varje dag, även om de bara var själva och det skulle alltid vara fint dukat. De levde som kungar.

Helen, frun var inte riktigt van vid detta sätt att leva. I Norge var hon van vid ett mer vardagligt liv i sin familj.

När de hade fester på Överås, tog de in extra personal och de festade en del. Axel fick hämta vinet i deras vinkällare. Kokerskan satte upp matsedeln efter instruktioner av frun och det skedde efter frukosten. Axel fick som betjänt känna till vilken mat som skulle serveras förstås.

Jag hade ju hand om barnen och de satt inte med vid de vuxnas bord utan åt för sig själva, men de var ju så små när jag var där. Så var det aldrig hemma hos oss på Tällåsen. Där samlades hela familjen runt matbordet.

Jag hade ju också hand om barnens kläder, då min uppgift var att hålla dem hela och rena. De behövdes ju tvättas. Frun hade redan innan James kom till världen samlat ett stort skåp fullt med barnkläder. Men de hade trott de skulle få en flicka, för alla plaggen hade fått rosa sidenband. När jag kom upp till Överås blev det min uppgift att byta ut alla rosa band och trä dit blåa sidenband i stället. Det var mycket arbete det. När kläderna sedan skulle tvättas var det att dra ut dessa band som var trädda på spetsarna, och efter att plaggen strukits skulle banden sättas dit igen, varje gång. Det var mycket som det var noga med. James och Peter skulle ju vara propra speciellt när de skulle visas upp för alla gäster som kom. Och de hade ju ofta gäster.

Robert hade inte så tät kontakt med den äldre brodern Emil Dickson på Sparreholm p g a avståndet mellan dem. Men en gång åkte frun, barnen och jag till Sparreholm för att hälsa på Roberts bror och hans familj. Då fick jag själv åka i tredje klass medan mor och barn färdades i första klass. Det var skillnad på folk och folk på den här tiden. Tjänarna skulle inte sitta på samma ställe som de som var högre upp.

Jag slutade hos Dicksons på Överås när barnen blev större. Det var när vi gifte oss 1907 som vi fick sluta. Den vackra frun Helen blev sjuk och dog redan 1911.

Jag började då som kammarjungfru hos en judisk familj. Där var jag från oktober 1907 till januari 1909. De hette Arons och bodde i en vacker våning på Avenyn. De var mycket snälla. Jag blev likvärdigt behandlad och fick sitta med vid bordet.

Axel lämnade också Dicksons i oktober 1907 då han fått arbete på Bergslagernas Järnväg. År 1910, samma år som vi fick vår dotter blev han portvakt på Bergslagernas järnvägsstation. Redan efter några år befordrades han till byråvaktmästare, men blev sedan kontorist.

Men Dicksons var måna om sin personal och höll kontakten. Fru Emelie, änka efter gamle Robert, bodde på St. Nygatan nr 17½ och hon ansågs som snål. Medan maken däremot varit givmild. I den familjen samlades alla, även tjänstefolket för morgonbön i matrummet. Robert d.ä. dog 1903 långt före Emelie. Kvar till Emelies död 1920, var en jungfru som hette Augusta. Efter att Axel och jag blev gifta 1907 hade vi fortsatt kontakt med Dicksons, genom åren, speciellt dessa äldre som var på Nygatan.

Jag sydde åt fru Emelie, något som kallas viksöm. Då fick jag komma in i hennes boudoirer och det var en stor upplevelse. En gång gav fru Emelie en bit sidentyg till mig och av det sydde jag den lilla gardinen till fönstret på skänken. Det var ju i det skåpet Axel förvarade starka drycker och vi ville inte de skulle stå synliga.

Mest kontakt hade vi med tant Augusta som var anställd hos gamle Robert Dickson på Nygatan nr17½. Dom hade tjänare där också. Jason var betjänt och förste husan hette Hulda och andra husan Maria. Med folket där hade vi tät kontakt genom åren. Då vi bodde på BJ-s station inte långt därifrån tog jag även med min flicka Greta (författarens svärmor), när jag hade ärende till Emelie. Det var av tjänstefolket som min dotter Greta fick en vacker liten dockservis.

Ja, det fanns många snälla människor hos Dicksons. Kusinen till Robert på Överås hette Beatrice Dickson. Hon gjorde så mycket gott bland annat för KFUK

Hur det sedan gick för James och Peter vet jag inte så säkert.

(*Författarens anmärkning: De dog unga båda två. James 1938 och Peter 1956. Det gick rykten om att James gjort något olagligt, tror det skulle rört sig om pappersförfalskning. Han valde då att hålla sig undan tio år från Sverige för att undgå rannsakan. James som var född 1904 i Lund, vistades de åren i Biarritz fram tills brottet blev preskriberat.)*

Möten under Mia sista levnadsår

Vi skulle mötas vid många fler tillfällen under de kommande femton åren. Vid varje tillfälle nämnde hon alltid något nytt från förr och hon var mycket klar, med gott minne, ända fram till sin död.

På julen 1973, under de år när min man och jag bodde i Hova, uttryckte Mia sin glädje över att vi kommit så nära den plats hon själv vuxit upp på. Det var då hon berättade mer om sin barndom och sin släkt. Hon sa.:

”Min mor Lovisa var som piga där på Gudhammars herrgård vid sjön Skagern efter sin konfirmation. Det var inte så lång resa min mor behövde göra, inte så lång som min.
Så kom historien om hur det blev att hon själv lämnade Tällåsen och Fägre i Skaraborg.

Mia fanns även där sedan vi gift oss. Som gammelmormor var hon ofta med oss när barnen var små och varje julafton satt hon i samma fåtölj, alltid lika lugn och vänlig och följde skådespelet när våra uppspelta barn ivrigt slet i julklappspapperet.

Ibland låg ett julklappspaket till oss med virkade handdukar av restgarn. Då förklarade hon hur hon under många år stickade de vackra tröjorna och mössorna med mönster i mjukaste garn åt Bohusslöjd. Det var ett sätt att få hushållet att gå ihop, sa Mia.

På söndagarna när min svärmor bjöd på middag satt hon ofta med psalmboken i handen och lyssnade på Gudstjänsten i radio när vi kom. Det var vid ett sådant tillfälle hon frågade oss om vi ville ha den stora ekskänken med sidengardinerna som gamla fru Dickson skänkt till henne. Den fick inte plats i hennes nya boende på Dicksons hus. Hon var märkbart lättad att vi kunde ta emot den. Skänken finns ännu kvar i familjen.

Ibland följde hon med när mina svärföräldrar besökte oss i vårt hus i Alingsås. Vid ett tillfälle någon gång i början av 80-talet, berättade Mia i förbigående hur en släkting till dem hon arbetat hos som ung, ägt ett slott i utkanten av Alingsås. ” Det var James Dickson som bodde där”, sa hon. Nolhaga slott kände vi förstås till och där hade ingen Dickson bott. Jag visste inte vilket slott det kunde vara som hon syftade på. Långt senare förstod jag att hon anspelade på var ett slott som rivits.

Det sista tillfälle som jag såg vår älskade gammelmormor i livet var när de närmaste samlats i hennes rum på Dicksons hus för att fira hennes nittionionde födelsedag. Detta var i december 1984, en vecka senare lämnade hon jordelivet. Hennes och maken Axels gravsten är placerad på kyrkogården ett stenkast från Dicksons hus, där Mia levde de sista åren. Ett ställe där hon fann nya vänner att spela Priffe med. Ofta kunde höras skratt och livligt prat från tre damer och en herre under det att de läppjade på sitt Madeiravin.

Slutord

Det går att föreställa sig det djupa intryck den förmögna familjen Dickson gjort på Mia. Som ett fattigt statarbarn från landet fick hon blicka in i en för henne ny värld och uppleva en helt annan kultur. Då familjen Dickson hade sitt ursprung i Skottland talades engelska i familjen, ett språk Mia inte förstod.

Mia hade nämnt att släkten hade en viss koppling till Alingsås och hon hade nämnt namnet James. Då manliga avkomlingar ofta fick namnet James eller Robert, så det var svårt att veta vilken James det var som Mia syftat på när hon nämnde slottet i Alingsås där han skulle ha bott.

Det skulle gå 30 år efter att vi flyttat till Alingsås innan bilden av släktskapet inom familjen Dickson skulle klarna för mig. Det var när vi kom i kontakt med Historiska Sällskapet i staden och föreningens ordförande Håkan Kumler börjat arbeta med boken, *Familjen Dicksons Vikaryd och slottet som revs.*

Det numera rivna slottet Ellensdal var beläget i Vikaryd vid Mjörn och Axel Dickson var den som låtit bygga det med Överås som modell. Axel, som ingått äktenskap med kaptensdotter Nancy Bratt, var en kusin till Robert på Överås, Emmy von Essen i Stockholm och Emil Dickson, alla med koppling till Mias och hennes make Axels, anställningar. Mia hade ju varit barnjungfru hos Emmy i Stockholm och senare hos Robert först i Lund och senare i Göteborg. Mias make Axel Holmberg kom från Sparreholm där Emil Dickson blivit slottsherre efter att han flyttat från Fimmerstad gods där Mia var uppvuxen.

Genom den nya information jag fått började bilden av det sammanhang Mia och Axel levt i under några år i början av 1900-talet, innan giftermålet, att få skarpare konturer. Minnesanteckningar, fotografier och dokument som Mia efterlämnat plockades nu fram ur gömmorna, liksom en inspelad intervju där Mia 95 år gammal berättade om tiden med familjen Dickson på Överås.

En annan medlem i Historiska sällskapet var Christina Dickson, barnbarn till slottsbyggaren Axel och hans hustru Nancy. Christina kunde berätta och förklara mer och identifiera personerna på våra fotografier.

Det Mia nämnt vid vårt matbord för länge sedan blev nu alltmer begripligt.

Det var James Dickson, Axel Dicksons och Nancys äldste son (Christina Dicksons farbror) hon nämnt.

Ännu mer inblick skulle vi få när den fängslande dokumentären Älskade Nancy visades på SVT år 2024. Där intar slottet Ellensdal i Vikaryd en central plats. Det är Agneta Ulfsäter Troell, Nancys systerdotter som är filmskaparen. Nancy är också Christina Dicksons farmor.

Filmen går att se på SVT play fram till 19 juni 2026.

Birgitta Renström Linde

0703762396

lindebirgitta@gmail.com

www.renstromlinde.se